אלא לעדות אשה בלבד [א]איבעיא להו עד מפי עד לעדות בכור מהו רב אמי אסיר ורב אסי שרי א"ל רב אמי לרב אסי והא תנא דבי מנשיא אין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד אימא לעדות שהאשה כשרה לה בלבד רב יימר אכשר עד מפי עד לבכור קרי עליה מרימר יימר שרי בוכרא [א]והלכתא עד מפי עד כשר לבכור: חלות דבש: כי אתא רב הושעיא מנהרדעא [ב]אתא ואייתי מתניתא בידיה זיתים וענבים שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין [ב]ור"א ור"ש מתירין אמר רב יוסף גברא יתירא אתא לאשמועינן א"ל אביי טובא קמ"ל דאי ממתניתין הוה אמינא התם הוא דמעיקרא אוכלא ולבסוף אוכלא אבל הכא דמעיקרא אוכלא ולבסוף משקה אימא לא קמ"ל: **מתני'** [ג ג]כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מערב שבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן [ד](ודגים מלוחין קטנים) [ה]וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: **גמ'** כגון מאי אמר רב ספרא כגון תרנגולתא דר' אבא ואמר רב ספרא זימנא חדא איקלעית להתם ואוכלן מיניה ואי לא רבי אבא דאשקיין חמרא בר תלתא טרפי איתנסי רבי יוחנן רייק מכותח דבבלאי אמר רב יוסף ולירוק אנן מתרנגולתא דרבי אבא ועוד אמר רב גוא זימנא חדא איקלעית להתם ועבדית כותח דבבלאי שאילו מיניה [ו]כל בריחי מערבא: כל שלא בא בחמין וכו': הדיח מאי אמר רב יוסף הדיח חייב חטאת אמר מר בריה דרבינא אף אנן נמי תנינא חוץ ממליח ישן וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן שמע מינה יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אסי קמיה דרבי יוחנן ויתיב רבי יוחנן וקא מנמנם אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי אסי מפני מה עופות שבבבל שמנים א"ל כלך למדבר עזה ואראך שמנים מהן מפני מה מועדים שבבבל שמחים מפני שהן עניים מפני מה ת"ח שבבבל מצויינין לפי שאינן בני תורה מפני מה עובדי כוכבים מזוהמי' מפני שאוכלין שקצי' ורמשי' [ז]איתער בהו רבי יוחנן אמר להו דרדקי לא כך אמרתי לכם [1]אמור לחכמה אחותי את [ח ד]אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו לא תאמרהו אמרו ליה ולימא לן מר איזה מהן מפני מה עופות שבבבל שמנים מפני שלא גלו שנאמר [2]שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ובגולה לא הלך והכא מנלן דגלו דתניא [ט]רבי יהודה אומר נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר [3]על ההרים אשא בכי ונהי וגו' מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו בהמ"ה בגימטריא חמשין ותרתין הוו א"ר יעקב א"ר יוחנן כולן חזרו חוץ מקוליים האיספנין [י]דאמר רב הני מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם והאי כיון דלא שריר שדריה לא מצי סליק מפני מה מועדים שבבבל שמחים מפני שלא היו באותה קללה דכתיב [4]והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה וכתיב [5]חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח [כ]מאי היו עלי לטורח א"ר אלעזר אמר הקב"ה לא דיין לישראל שחוטאין לפני אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזירה קשה אביא עליהן א"ר יצחק אין לך כל רגל ורגל שלא באתה בולשת לציפורי ואמר רבי חנינא אין לך כל רגל ורגל שלא בא לטבריה אגמון וקמטון ובעל זמורה מפני מה ת"ח שבבבל מצויינין לפי שאינן (א) בני מקומן דאמרי אינשי במתא שמאי בלא מתא תותבאי [6]הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושין ציצין ופרחים לתורה מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין שלא עמדו על הר סיני שבשעה

שבא

בהמה בגימטריא. אסמכתא בעלמא היא דנ"ב נפקא לן בלאו גימטריא כדפי' בקונטרס:

שוכר

לעדות אשה. לומר לאשה מת בעליך דאקילו בה רבנן משום עיגונא וכל המקדש אדעתא דרבנן [ל]מקדש [מ]ואפקועי רבנן לקדושין מיניה: **לעדות בכור.** בכור ביד כהן כשנתנו ישראל לו שלם ואירע לו בו מום קי"ל בבכורות (דף לה.) נחשדו כהנים להטיל מום בבכור ואין נאמן לומר מום זה נפל בו מאליו וצריך להביא עדים ואמרינן התם [ע"ב] דאשה כשרה לעדות זו: **אימא לעדות שהאשה כשרה לה.** והאי נמי כשרה לה: **גברא יתירא.** ר"ש דמתני' ר"א תנן בה: **אתא לאשמעינן.** בתמיה כלומר מה בא ללמדנו אם לא זאת: **מתני' כל שבא בחמין.** כלומר שנתבשל: **שורין אותו בחמין.** כדי שיהא נמוח: **וכל שלא בא בחמין.** כגון בשר יבש שאוכלין אותו חי ע"י הדחק: **מדיחין אותו.** ולא אמרי' זהו בישוליה. אבל לא שורין: **חוץ מן המליח ישן.** דג מליח של שנה שעברה: **וקוליים האיספנין.** שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין. והנך אפילו הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן והוי בשול: **גמ' כגון מאי.** הוי בא בחמין שחוזרין ושורין אותו בחמין: **תרנגולתיה דר' אבא.** מבשלה ושורה אותה ימים רבים בחמין למחות מלחיה ואוכלה לרפואה: **בר תלתא טרפי.** בן ג' שנים: **אתנסי.** הייתי נאנס להקיא מחמת מיאוס: **רייק.** רוקק מכותחא דבבלאי כשזוכרו שהיה מאוס בעיניו: **אמר רב יוסף כו'.** קשה היה בעיניו שנמאסין בני בבל על בני ארץ ישראל אמר אנו נמי יש לנו לרוק מתרנגולתיה דר' אבא שהם אוכלים: **ועוד.** כותח אינו מאוס כל כך בעיני אלו בני מערבא: **דהא אמר רב גוא כו'.** ושאילו מיניה אותו כותח: **בריחי.** חולים: **הדיח.** קוליים מאי: **חייב חטאת.** דהוי בישול: **מפני מה עופות שבבבל שמנים.** משל א"י: **כלך.** לכה לך אלא שקיצר הלשון: **למדבר עזה.** והיא מא"י: **מועדים שבבבל שמחים.** רגילים לשמוח במועדים יותר מא"י: **מפני שהם עניים.** וכל השנה אין להם שמחה במאכל ומשתה ואין להם מרגוע ממלאכה לפיכך במועדים כל שמחתם: **מצויינין.** מלויינין עצמן בלבושים נאים: **מצויינין.** מקושטין: **שאינן בני תורה.** כל כך לכבדם כבני ארץ ישראל מחמת תורתם מכבדים אותם מחמת לבושיהן שנראין חשובים: **דרדקי.** בחורים שלא הגיעו לסברא: **מפני שלא גלו.** העופות כמו אותן של א"י כדאמרינן לקמן: **שאנן מואב מנעוריו וגו'.** סיפיה דקרא על כן עמד טעמו בו אלמא הגולין מפיגין טעמן ושמנן: **נ"ב שנה.** משגלו בימי צדקיה בחרבות ירושלים עד שנפקדו בימי כורש ואז עלו מהם לייסד את הבית י"ח שנים קודם גמר הבנין שהיה לסוף ע' שנה בשנת שתים לדריוש כדאמרי' במגילה (דף יא:): **וכולן חזרו.** הבהמות ועופות ואף הדגים חוץ מן קוליים האספנין וכולן חזרו דהא עד בהמה כתיב ומכלל דמכאן ואילך הדור חוץ מקוליים כדמפרש: **הני מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם.** מדרונות שבבבל מחזירין מים הנשפכים בהן לעין עיטם שהוא מקום גבוה שבא"י [זבחים נד:] שאותו מעיין מביא מים לבית טבילת כה"ג ביוה"כ דמתוקן בחומת עזרה על גבי שער המים כדאמרינן בסדר יומא (דף לא.) עין עיטם גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות והיאך מחזירין שיש בפרת סילונות וסולמות למטה מן הקרקע [נ](הים) ודרך אותן סולמות חוזרין המים לא"י וחוזרין ונובעין במעיינות והדגים חזרו דרך אותן סולמות שנוחים להעלותן יותר מדרך פרת עצמו: **והאי.** קוליים האספנין: **כיון דלא שריר שדריה.** אין קשה שדרה שלו: **לטבריה.** לבוז ולהטיל עליהם עול ולא שמתכוונין לבטלן משמחת הרגל אבל הקללה גרמה לכך: **קומטון.** [ס]לשון לעז הוא שלטון: **בולשת.** חיל המלך: **ציפורי וטבריא מא"י:** **שאינן במקומם.** שמא"י גלו לשם והגולה למקום נכרי מליין עצמו במלבושים שיהא חשוב: **במתא שמאי.** בעירי איני צריך להתכבד אלא בשמי שאני ניכר בו: **בלא מתא.** במקום שאינה עירי: **תותבאי.** כבודי תלוי בשלתי. שאלתו מתרגמינן תותביה (שמות כב): **לילין.** לממין: **הבאים.** אותן של יעקב שיבאו לבבל ישרשו ויעשו לילין ופרחים לתורה. וסייעתא אתיא לר' יוחנן דטעמא דמלויינין לאו לפי שאינן בני תורה כדרבי אסי אלא לפי שאינן במקומן:

כשבא

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ג מהלכות בכורות הלכה טו סמג עשין ריא טוש"ע יו"ד סימן שיב סעיף ה:

כא ב מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה טו טור שו"ע או"ח סימן רנג סעיף ה וסי' שכ סעיף ג:

כב ג מיי' פכ"ב שם הלכה ח סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שיח סעיף ד:

כג ד מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג עשין מ טור שו"ע חו"מ סימן י סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפי שאין במקומן כצ"ל ותיבת בני נמחק:

מוסף רש"י

אלא לעדות אשה. שמת בעלה במדינת הים (בכורות לו.). **לעדות בכור.** להעיד שלא הטיל בו מום זה בכוונה (שם). **לעדות שהאשה כשרה לה בלבד.** ובעדות בכור נמי אשה כשרה (שם). **יימר שרי בוכרא.** יימר המתיר בכורות, לשון גנאי (שם). **כל שבא בחמין.** כל מליח שבא בחמין מע"ש, חוזרין ושורין אותו בחמין בשבת, ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר (לעיל לט.). **מדיחין.** שאין זה גמר מלאכתו, אבל לא שורין (שם). **וקוליים האיספנין.** דג שקורין טונינא (שם). **נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה.** נ"ב שנה היה מחרבות ירושלים בגלות צדקיהו עד פקידת כורש שעלו לבנות הבית, שהרי לסוף ע' שנה לגלות יהויקים היתה הפקידה, כמו שמפורש במגילה (יא:) וי"ח שנה היה מכיבוש יהויקים עד חרבות ירושלים, דאמר מר גלו בכבוש עשרה גלו בשמונה עשרה, ופירושו גלה ימים כבשם למיטב יהויקים שהיה שמונה לנבוכדנצר, גלו צדקיהו ונלאו מחרבות ירושלים בשמונה עשרה למיטב יהויקים, שהוא תשע עשרה לנבוכדנצר, דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה, שניה כלה ומיבש יהויקים (יומא ו:). **הני מדרי דבבל.** מקומות מדרון שבבבל (בכורות נה.). **מהדרי מיא לעין עיטם.** שבו כ"ג טובל כדאמרינן במס' יומא (לא.).

רב נסים גאון

אלא לעדות אשה בלבד. כשאמר כי מת בעלה התירוה בית דין לינשא ואע"פ (שהמעיד) [שהמעיד] העיד דבר זה מזולתו, וכמו שביארנו דבר זה בפרק אשה שהלך בעלה וצרתה (דף קכב) והחזקו להיות משיאין עד מפי עד וכו'. עד מפי עד בבכור מהו. עיקר דילה במסכת בכורות בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לו) דתניא ר' יהושע בן קפוסאי אומר בכור בי כהן צריך בי מן השוק להעיד עליו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו בנו ובתו. ואמרו הילכתא כרבן שמעון ודוקא בנו ובתו אבל אשתו לא מאי טעמא אשתו כגופו דמיא, ועוד אמרו איבעיא להו עד מפי עד מהו לעדות בכור, אמר ליה תני אלא לעדות אשה כשירה לו. וכבר נתברר לנו שבתו כשירה, והואיל ואשה כשירה לעדות בכור עד מפי עד נמי כשר לעדות בכור. וכן [נ]פסקה ההלכה. וזה שאמרו בבכור בהמה, אבל בבכור אדם לא [ד]גרסינן בפרק י' יוחסין (דף עד) ג' נאמנין על הבכור חיה ואמו ואביו, חיה לאלתר אמו כל ז', אביו לעולם. **כגון תרנגולתיה דר' אבא.** כך פירשה אדוננו האי גאון ז"ל תרנגולת שמבשלין אותה ומוציאין אותה מהמרק וממלאין אותה בתבלין, וכשרוצה לאכול ממנה שורין אותה במים חמים ואוכלים אותה כאילו היא חמה. סליק פרק חבית

מסורת הש"ס

א) בכורות לו. ע"ש, ב) לעיל יט:, ג) לעיל לט., ד) נ"א ל"ב, ה) [דג שבמקומות האספמיא ושמו בלשון הקודש סיטוס ערוך ערך אספמן], ו) [עי' לעיל כח.], ז) כ"ב טז:, ח) סנהדרין ז., ט) [יומא נג.], י) בכורות מד:, כ) [מגילה לא:], ל) [ועי' שבות יעקב חלק ב' סימן קטו], מ) [יבמות לז:], נ) [רש"ל מח"ו], ס) לשון קומטים כמו קומוס ולשון כומי יהוא עי' רפ"י סוטה יד. ד"ה נפטרת.

תורה אור השלם

1 אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא: משלי ז ד

2 שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר: ירמיהו מח יא

3 עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ: ירמיהו ט ט

4 וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ: הושע ב יג

5 חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא: ישעיהו א יד

6 הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה: ישעיהו כז ו

רבינו חננאל

בלבד, לא קשיא הא דר' יוחנן.א) ושאר פירות זולתי זיתים וענבים סלקא שמעתא כר' יהודה דאמר לאוכלין היוצא מהן מותר, למשקין היוצא מהן אסור. והא דתניא סוחטין בפגעים ובפרישין ובעוזרדין אבל לא ברמונים, דשל בית מנשיא בן מנחם היו סוחטין ברמונים, אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם. וסלקא שמעתא דאסור לסחוט ברמונים בשבת. והא דתני אין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד, אוקימנא לעדות [נ"א: בעדות] שהאשה כשירה לה, והילכתא עד מפי עד כשר לבכור. פי', עד מפי עד נאמן להעיד על בכור בהמה טהורה, המום שיש בו אפילו [שזה] [נ"א: אעפ"י] שראוי לבוא בידי אדם הוא, לא נפל בו מידי אדם. ובזו העדות החכם מתירו להאכל במומו, וכ"ש בעדות גדולה מזו. ומפורש כך בבכורות פרק כל פסולי המוקדשין. וסלקא שמעתא התם דהלכתא כרשב"ג דאמר אפילו בנו ובתו נאמנים. ויש מי שאומר כי עד מפי עד נאמן בבכור אדם, וטעות הוא בידו. חלות דבש שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור' אלעזר מתיר. כי אתא רב הושעיא מנהרדעא אתא ואייתי מתניתא בידיה, זיתים וענבים שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורים, ור' אלעזר ור"ש מתירין. והא מתניתא מסייעא נמי לר' יוחנן. מתני' כל שבא בחמין מלפני השבת וכו'. ומיבעיא לן כגון מאי, ואמר רב ספרא כגון תרנגולתיה דר' אבא שהיתה מלוחה ביותר וכשמבקשין לאוכלה שורין אותה במים חמין. אמר רב ספרא כגון זו התרנגולת אם הובאה בחמין מלפני השבת מותר לשרותה בחמין בשבת ולאוכלה, ואם לאו אסור לשרותה ומותר להדיחה. והמליח הישן וקולייס האיספנין אם לא הביאם בחמין מלפני השבת אפילו להדיחן בשבת אסור, ואם עבר והדיחן חייב חטאת שנגמר מלאכה. פי' מכותא, מכותחא היא. ויש מי שאומר כותא כותחא היא. **בריחי במערבא,** חולים שבמערב.

א) [נראה דר"ל דהוא דבי מנשה לא כו' למעט רק אחר פירות אבל לא כבשים ושלקות אך לשונו צריכה תיקון קצת. ועי' בהרי"ף כאן].